

**PRAVNA ZAŠČITA
PROGRAMSKÉ OPREME**

Peter PEER

<http://www.lrv.fri.uni-lj.si/~peterp/temp/PravnaZascita.pdf>

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za računalništvo in informatiko

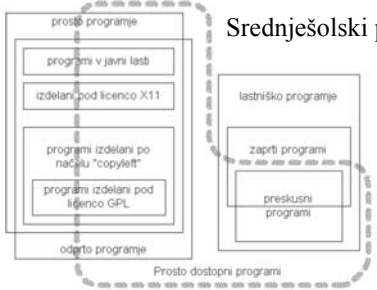

Potek današnje ure?

Srednješolski pristop

Prosto dostopni programi

Spremljali nas bodo primeri tipičnih vprašanj

Peter Peer: Pravna zaščita programske opreme 2

Osnovna delitev

- prosto programje / odprto programje (dostop do izvirne kode!) – ideološka razlika
- neprosto oz. lastniško

Peter Peer: Pravna zaščita programske opreme 3

Svoboščine prostega programja

- **prostost 0** : Program lahko svobodno poganjamo za kakršenkoli namen.
- **prostost 1** : Lahko proučujemo delovanje programa in ga prilagajamo svojim potrebam. Za to je seveda nujen dostop do izvorne kode (ang. *source code*).
- **prostost 2** : Program lahko prosto (brezplačno ali proti plačilu) razširjamo naprej.
- **prostost 3** : Program lahko izboljšujemo in po želji javno objavljamo izboljšane verzije za korist skupnosti.

Lahko ga distribuiramo brezplačno ali proti plačilu.

Ohranjanje prostega programja

- Programi, ki so prosti in niso zakonsko zaščiteni, spadajo v kategorijo **programja v javni lasti** (angl. *Public Domain Software*).
- Če je program v javni lasti, lahko kdorkoli napravi lastniško verzijo prej prostega programa.
- Da se status prostega programja ohrani, ga je potrebno ustrezno zaščititi. Kako? Načelo **Copyleft!**

Licenca GNU – General Public Licence

- leta 1984 na pobudo Richarda Stallmana
- razlog za ustanovitev projekta je bil soliološko-etični, v smislu pozitivnega prispevka k skupnosti
- vse nadaljnje verzije prostega programa morajo ostati proste: metoda **Copyleft**
- prepoveduje kombiniranje prostih programov zaščitenih s copyleftom s programi, ki niso prosti, saj je taka kombinacija nujno neprost program
- ko je program enkrat zaščiten po načelu copyleft, ostane prost za vedno!

Kako zaščitimo program z licenco GNU GPL?

Na začetek vsake datoteke z izvorno kodo dodajte naslednje vrstice:

- V prvi vrstici navedite ime programa in kratek opis njegovega delovanja

- Copyright (C) ime avtorja
This program is free software; you can redistribute it and/or modify it under the terms of the GNU General Public License as published by the Free Software Foundation; either version 2 of the License, or (at your option) any later version.

This program is distributed in the hope that it will be useful, but WITHOUT ANY WARRANTY; without even the implied warranty of MERCHANTABILITY or FITNESS FOR A PARTICULAR PURPOSE. See the GNU General Public License for more details.

You should have received a copy of the GNU General Public License along with this program; if not, write to the Free Software Foundation, Inc., 59 Temple Place - Suite 330, Boston, MA 02111-1307, USA.

- Na koncu pripišite tudi svoj kontaktni naslov: elektronski in/ali navadni naslov

---

Odprto programje (angl. open source)

- filozofija podobna kot pri prostem programju: dati ljudem možnost, da pregledajo in popravijo ter dopolnijo programe, saj to vodi h **kvalitetnejši programski kodi** – skok v poslovni svet
- vendar **ne zahteva** distribucije identičnih ali spremenjenih kopij pod isto licenco, kot je določeno pri prostem programju!!!
- možno je vgraditi kodo odprtega programja v program prostega programja, obratno ni možno
- odprta koda se lahko povezuje z lastniško kodo

Lastniško programje (angl. proprietary software)

- prepoveduje oziroma **omejuje** uporabo, razširjanje in spreminjanje programov
- pojma lastniško programje ne smemo zamenjevati s pojmom komercialno programje (angl. *commercial software*)
- cilj **komercialnega** programja je zaslužek
- komercialni programi so lahko prosti ali neprosti, prav tako obstaja tudi nekomercialno programje, ki ni prosto

---

Komercialna programska licenca

- daje pravico do uporabe programskega izdelka in hkrati določa, na kakšen način lahko program uporabljamo in distribuiramo:
- število uporabnikov, računalnikov, pogostost nadgradenj, izobraževanje, način plačila ipd.
- v nekaterih primerih pa programsko opremo že kupimo skupaj s strojno opremo; primer so IBM-ovi prenosniki, kjer poleg računalnika kupimo tudi Microsoftov operacijski sistem Windows

---

Ugodnosti za izobraževalne ustanove

- FRI je pristopila k programu Microsoft Developer Network Academic Alliance (**MSDNAA**), ki omogoča pridobitev Microsoftovih razvojnih orodij, platform in strežnikov za uporabo v izobraževalne in raziskovalne namene
- do uporabe programske opreme iz programa MSDNAA so upravičeni vsi redni študentje ter zaposleni na FRI
- vsi, ki so upravičeni do uporabe programske opreme iz programa MSDNAA, lahko dobijo programsko opremo iz programa MSDNAA tudi za uporabo na osebem računalniku doma v pedagoške in/ali nekomercialne raziskovalne namene

---

Še druge vrste lastniškega programja

- **programi na pokušino** (angl. *shareware*) so delno ali popolnoma funkcionalni javno dostopni programi (ali podatki), ki jih lahko **razširjamo** naprej – njihova dolgotrajna uporaba je navadno dovoljena proti plačilu
- **demonstracijske različice** (angl. *demo version*):
  - zgodnja, **ne** povsem funkcionalna, verzija programa v razvoju
  - posebna, navadno **okrnjena** verzija že končanega programa, ki jo lahko dobimo brezplačno ali pa za **minimalno** protiplačilo

---

Še druge vrste lastniškega programja

- **poskusna različica** (angl. *trial version*) programov lahko brezplačno namestimo na računalnik, njihovo delovanje je največkrat časovno **omejeno** na nekaj ur ali nekaj dni
- **zastonjsko programje** (angl. *freeware*) dovoljuje **razširjanje**, a ne spreminjanje
- **programi, ki prikazujejo reklamne oglase** (angl. *adware*) so brezplačni programi, finančno podprti s pomočjo oglasov, ki so vključeni v program

---

Avtorska zaščita programske opreme

- Računalniški programi sodijo po slovenski in mednarodni zakonodaji med **avtorska dela**
- Programsko opremo obravnava:
  - 60. člen **Ustave** Republike Slovenije
  - Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (kratica **ZASP**)
  - Kazenski zakonik Republike Slovenije
  - Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence
  - Zakon o sodiščih
  - Zakon o dohodnini

Sankcije

- Sankcije za nelegalno uporabo so podrobneje definirane v Kazenskem zakoniku RS in v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah
- Kazenski zakonik določa do **8 let** zaporne kazni za nelegalno izkoriščanje računalniških programov
- ZASP med drugim določa tudi kazen za nelegalno uporabo avtorsko zaščitenih del v znesku od **400.000 do 10.000.000 SIT** in pooblašča **tržno inšpekcijo** za nadzor nad legalno uporabo

---

Kaj je piratstvo?

- **Ponarejanje** (angl. *Counterfeiting*), pri katerem gre za neavtorizirano reproduciranje in distribuiranje zavarovanih programov na disketah ali CD-ROM-ih v opremi (embalaži), ki je ponavadi tudi ponarejena
- **Nalaganje na disk** (angl. *Hard Disc Loading*), pri katerem gre za to, da proizvajalci ali prodajalci pri prodaji računalnikov brezplačno opremijo računalnik z neavtoriziranimi programi, s čimer želijo pridobiti kupce

---

Kaj je piratstvo?

- **Mehko piratstvo** (angl. *Softlifting*), pri katerem podjetje nabavi samo eno legalno kopijo programa in jo neavtorizirano reproducira na vse svoje računalnike oziroma svoje delavce
- **Dajanje v najem** (angl. *Software Rental*) primerkov avtorskega dela, npr. prodajalec posodi programsko opremo za uporabo na izposojevalčevem domačem ali službenem računalniku
- **Internetno piratstvo**, kjer gre za neavtorizirano naložitev računalniškega programa na spletno stran oziroma nezakonito razpečevanje s pomočjo interneta (angl. slengovski izraz za piratske programe, filme ipd. je *Warez*)

Nadzor programske opreme v SLO

- **BSA** (*Business Software Alliance*) je mednarodna organizacija, glasnik vodilnih proizvajalcev in prodajalcev programske in strojne opreme
- Več let deluje tudi v Sloveniji; njen glavni namen je obveščanje in izobraževanje javnosti o upravljanju s pravicami na računalniških programih, avtorsko pravno zaščito, zaščito v kibernetnem prostoru, elektronskem poslovanju in z internetom povezanimi vprašanji ter **podpora organom pregona** pri aktivnostih za zatiranje nedovoljene reprodukcije, distribucije in uporabe nelicenčnih računalniških programov

---

Zakonsko določene avtorske pravice

Ker računalniški programi sodijo med avtorska dela, programerjem pripadajo vse pravice iz vsebine avtorskega prava (**ZASP**):

- **Moralne avtorske pravice** varujejo avtorja glede njegovih **osebnih vezi** do dela. Tako ima avtor pravico določiti, kje in kdaj bo njegovo delo prvič objavljeno. Avtor ima pravico določiti, s kakšno oznako naj se navede njegovo avtorstvo, pravico, da se upre skazitvi ali kakšnemu drugemu posegu v njegovo delo.
- **Materialne avtorske pravice** varujejo **premoženjske interese** avtorja s tem, da avtor izključno dovoljuje ali prepoveduje uporabo svojega dela.

ZASP

- računalniški programi po tem zakonu so programi v vsaki izrazni obliki, vključno s pripravljanim gradivom za njihovo izdelavo
- ideje in načela, ki so osnova nekemu elementu računalniškega programa, vključno s tistimi, ki so osnova njegovim vmesnikom, **ne** uživajo varstva
- računalniški programi uživajo varstvo, če so individualna dela v tem smislu, da pomenijo lastno intelektualno stvaritev njihovega avtorja

---

ZASP

- kadar računalniški program ustvari delojemalec pri izpolnjevanju svojih obveznosti ali po navodilih delodajalca, ali ga ustvari avtor po avtorski pogodbi o naročilu, se šteje, da so materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja na tem programu izključno in neomejeno prenesene na delodajalca ali naročnika, **če ni s pogodbo drugače določeno**

Programski patenti

- Programski patenti so zadnjem času zelo vroča tema v Evropskem parlamentu.
- Patent definiramo kot **pogodbo med izumiteljem in javnostjo**. Izumitelj v zameno za časovno in prostorsko omejen monopol objavi svoj izum. Na ta način naj bi se vzpodbujala izumiteljska dejavnost, saj z objavo svojega znanja omogoči drugim, da to razvijajo in izboljšujejo naprej.

Programski patenti

- Za programske patente se **zavzemajo** velike korporacije, ki si patente lahko privoščijo. Patentiranje namreč ni poceni, se pa splača, saj kasneje lahko prinaša velike dobičke.
- Pristaši odprtega programja zelo intenzivno **nasprotujejo** programskim patentom. Trdijo, da bi patenti preprečili zdrav konkurenčni razvoj programja.

Programski patenti

- Evropski patentni urad (angl. European Patent Office, EPO) je že podelil več kot **30.000** programskih patentov, ki pa jih zaenkrat še ni mogoče uveljaviti.
- Že podeljeni patenti vsebujejo tudi operator XOR, prikaz poteka (angl. *progress bar*), uporaba t.i. null operatorjev za upočasnitev dogajanja, uporaba dveh barv za prikaz popravkov v dokumentu, drsni trak (angl. *scroll bar*), uporaba miškinega klika za nakupovanje preko spleta itd.

Programski patenti

- Vse te metode so vključene v velik del že obstoječe odprte programske kode. Legalizacija takih programskih patentov bi ogrozila obstoj odprtega programja, saj je uporabo patentov potrebno plačati.
- Posledica programskih patentov v ZDA se kaže tudi v skrajnostih, kot je npr. primer formatov MP3 in GIF. V ZDA je zakonsko prepovedano pisanje komercialnih programov, ki bi shranjevali zvok v format MP3 oz.sliko v format GIF brez **plačila ustrezne licenčnine.**

Peter Peer: Pravna zaščita programske opreme

25

Internetno pravo

- Ameriško združenje za avtorske pravice RIAA je sprožilo sodni proces proti Napsterju.
- Poleg glasbe internet ogroža vse avtorske izdelke, ki se dajo pretvoriti v digitalno obliko.

Gremo še čez vprašanja...

Peter Peer: Pravna zaščita programske opreme

26
